

Jaśkiewicz, Jacek

Wspomnienie o profesorze Janie Pazdurze (1909-2001)

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 47/2, 173-176

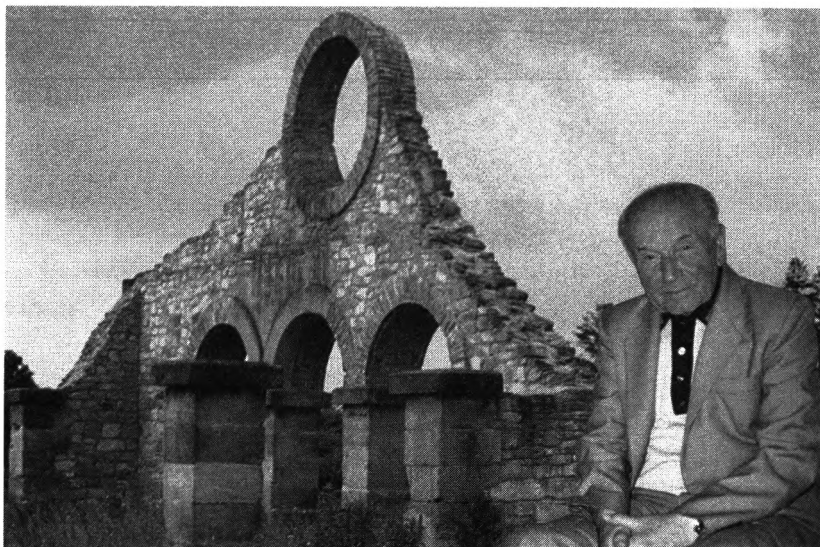
2002

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**WSPOMNIENIE O PROFESORZE JANIE PAZDURZE
(1909–2001)**

18 grudnia 2001 roku zmarł wspaniały człowiek profesor Jan Pazdur. Do dziewięćdziesiątej drugiej rocznicy urodzin zabrakło mu zaledwie paru dni. Urodził się 27 grudnia 1909 roku w Kasinie Wielkiej na Podhalu. Jak wspominał w niedawno napisanych pamiętnikach z dzieciństwa i wczesnej młodości¹, atmosfera domu rodzinnego, a także poczucie więzi z regionem wywarły zdecydowany wpływ na ukształtowanie charakteru i zainteresowań. Wszyscy najbliżsi do ostatnich dni mogli podziwiać góralski upór Profesora i zdecydowane dążenie do realizacji wytyczonych sobie celów, niezależnie od napotykanych przeszkód i konsekwencji. Choć wspomnienia zawarte w pisanych po latach pamiętnikach musiały z natury rzeczy ulegać wpływowi czasu, a więc korektom i zapomnieniom, to zwraca uwagę olbrzymia ilość zapamiętanych szczegółów, analityczny sposób przedstawienia stanowiący dużą wartość dla etnografów. Niewątpliwie, też w dzieciństwie, zainspirowany obserwacją przejeżdżających pociągów, do czego, jako syn dróżnika kolejowego miał okazję, rozbudził w sobie zainteresowania techniką. Musiało to wywrzeć na nim duży wpływ, gdyż w pamiętnikach umieścił wiele szczegółów z techniki kolejnictwa zapamiętanych z tamtych lat.

Po ukończeniu studiów na Uniwersytecie Jagiellońskim w 1932 roku podejmuje pracę jako nauczyciel historii w gimnazjum Św. Stanisława Kostki w Kielcach. Z tego okresu pozostało mu umiłowanie ziemi kieleckiej, której poświęcił

wiele serca i pracy. Prawie cały okres okupacji hitlerowskiej przeżył w więzieniu, najpierw w Kielcach, a następnie w obozie koncentracyjnym Sachsenhausen. W tych najcięższych warunkach służąc pomocą innym zaangażował się w działalność konspiracyjną. Po wyzwoleniu, uważając to za swój obowiązek podjął prace nad założeniem polskiego gimnazjum w Lubece.

Po powrocie do kraju kierował pracami Wojewódzkiego Archiwum Państwowego w Kielcach. Niewątpliwie związało to Profesora z historią techniki, a pośrednio wpłynęło na zaangażowanie w organizację Instytutu Historii Kultury Materialnej Polskiej Akademii Nauk, w którym pracował aż do emerytury, pełniąc funkcje wicedyrektora i kierownika zakładu oraz będąc członkiem Rady Naukowej. W tym okresie miał niebagatelny wpływ na naukowe, nowoczesne ukształtowanie Instytutu. Brał też udział w międzynarodowej dyskusji nad podstawami historii kultury materialnej. Dla niżej podpisanego dużą wagę miał jego głos w sporze problemowym – historia kultury materialnej czy archeologia przemysłowa², jak i wiele publikacji teoretycznych na temat tej dziedziny. Dla dokumentowania dorobku cywilizacji ważne były, zainicjowane w 1958 r. prace nad katalogiem zabytków budownictwa przemysłowego.

Niewątpliwie pracą o największym znaczeniu dla kultury polskiej było wydanie do roku 1979 sześciotomowej *Historii kultury materialnej Polski w zarysie*. Profesor Jan Pazdur był jej inicjatorem, współredaktorem i autorem części. Włożył wiele pracy w jej ukształtowanie i organizację prac nad nią i można zadać pytanie, czy bez niego ta fundamentalna praca w ogóle by się ukazała.

Od lat sześćdziesiątych związał się z międzynarodowym ruchem organizacji zajmujących się zachowaniem zabytków przemysłowych. Efektem finalnym tej działalności jest założenie Międzynarodowego Komitetu Zachowania Dziedzictwa Przemysłowego TICCIH (który przyjął nazwę od Third International Conference on Conservation of Industrial Heritage). Jest założycielem Polskiego Narodowego Komitetu i wieloletnim jego Przewodniczącym, a następnie do końca jego Honorowym Przewodniczącym. Z inspiracji Profesora, w ramach tego Komitetu zrealizowano szereg inicjatyw zarówno w działaniach międzynarodowych, jak i w kraju, zorganizowano wiele konferencji oraz przeprowadzono szereg interwencji w trosce o zachowanie zabytków przemysłowych w Polsce. Jest to do dzisiaj forum dzielenia się doświadczeniami, jak i prezentowania dorobku i problemów Polski. Mało jest biuletynów tej organizacji, czy innych publikacji, w których by nie występowała Polska.

Profesor Jan Pazdur nie zamykał się w swojej specjalności, jaką była historia kultury materialnej, ale wszystkie swoje prace łączył z przyszłością, gdyż uważał, że udokumentowanie rozwoju cywilizacji technicznej powinno służyć zwiększeniu wiedzy o osiągnięciach i dorobku, a tym samym również zrozumieniu, że nawet najprostsza praca jest uczestnictwem w rozwoju cywilizacji, a to powinno inspirować zaangażowanie i przyszły rozwój. Praktyczna realizacja tej

idei związana była z zafascynowaniem Profesora działalnością Stanisława Staszica na ziemi kieleckiej i stworzeniem pierwszego przedsiębiorstwa państwowego wzdłuż rzeki Kamiennej. Ta działalność, nawet obecnie, może być dobrym przykładem zintegrowanego planowania. Profesor Jan Pazdur zainicjował stworzenie pierwszego w Polsce Ekomuzeum Doliny Kamiennej.

Związek z Kielecczyną dotyczył również uczestnictwa Profesora w wielu organizacjach regionalnych i organach doradczych województwa. Warto też wspomnieć o opracowaniu przez Niego dwutomowej monografii Kielc.

W ciągu swojego długiego życia opublikował kilkaset prac naukowych. Wy wymienienie ich wszystkich przekracza możliwości tego krótkiego wspomnienia. Podobnie nie mógłbym się podjąć określenia całego jego wkładu w rozwój nauki polskiej, jak też wymienienia wszystkich pełnionych funkcji. Warto byłoby w przyszłości podjąć ten temat dla przedstawienia pełnego dorobku naukowego Profesora Jana Pazdura. Wiele informacji znaleźć można w pracy Profesora Tadeusza Dziekońskiego³.

Jedną z ostatnich inicjatyw Profesora Jana Pazdura było podjęcie prac nad atlasem historii kultury materialnej Polski. Atlas ten w formie cyfrowej miał nie tylko być udokumentowaniem dorobku, ale dzięki możliwościom przetwarzania danych, stać się nowoczesnym narzędziem dla wszystkich zajmujących się dziedzictwem przemysłowym w Polsce. Wiele czasu poświęcił też ostatnio zafascynowaniu najstarszym artefaktem, znalezionym w Kielecczynie, który stwarzał nieograniczone możliwości interpretacyjne.

Profesor Jan Pazdur wychował liczną kadre naukową. Dla wszystkich Profesor był niezmiernie życzliwy pomagając i dzieląc się swoimi doświadczeniami jak i znalezionymi, czasami żmudnie poszukiwanymi materiałami. Dla mnie, jako jednego z jego uczniów był nie tylko profesorem, ale również moim mistrzem życiowym. Będzie nam wszystkim bardzo Jego brakowało.

Jacek Jaśkiewicz
Ministerstwo Środowiska
Warszawa

Przypisy

¹ *Podrastanie gołowąsa. Przypadki i refleksje o wychowaniu w pierwszych dziesięcioleciach XX w.* –

² J. P a z d u r : *Historia kultury materialnej czy archeologia przemysłowa?* „Nauka Polska” 1983 nr 1–2.

³ T. D z i e k o Ń s k i : „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki” 1980 nr 4.

